अयास्य आङ्गिरसः। बृहस्पतिः। त्रिष्टुप्

इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत्।
तुरीयं स्विज्जनयद्विश्वजन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन्॥ १०.०६७.०१

नः- अस्माकम्। पिता- आचार्यः। सप्तशीर्ष्णीं- सप्तभूमिकायुक्ताम्। ऋतप्रजाताम्- सत्यजाम्। बृहतीम्- महतीम्। इमाम्- एताम्। धियम्। अविन्दत्- लेभे। विश्वजन्यः- सर्वभूतहितः। अयास्यः- प्राणशक्तिसंपन्नः। आस्याद्यदयते तेनेति छान्दोग्ये। इन्द्राय- परमेश्वराय। शंसन्- स्तुवन्। उक्थम्- मन्त्रमयीं वाचम्। तुरीयम्- वैखरीम्। तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्तीति श्रुतेः। जनयत्- ससर्ज ॥१॥

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः।
विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त॥ १०.०६७.०२

तम्- सत्यम्। शंसन्तः- प्रशंसन्तः। ऋजु- आर्जवेण। दीध्यानाः- ध्यायन्तः। असुरस्य- प्राणदस्य। दिवः- नभसः। पुत्रासः- सूनवः। वीराः- समर्थाः। विप्रं पदम्- मेधाविनां गतिम्। दधानाः- धारयन्तः। अङ्गिरसः- अङ्गनशीला उपासकाः। यज्ञस्य धाम- उपासनसदनम्। प्रथमम्। मनन्त- मननं कुर्वन्ति ॥२॥

हंसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
बृहस्पतिरभिकनिक्रदद्गा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाँ अगायत्॥ १०.०६७.०३

हंसैरिव वावदद्भिः- हंसध्वनिभिः। सखिभिः- मित्रैः। अश्मन्मयानि- अश्मोपलक्षितजडमयानि। नहना- बन्धनानि। व्यस्यन्- विक्षिपन्। बृहस्पतिः- मेधाधिदेवता। गाः- चिद्रश्मीनुद्दिश्य। अभिकनिक्रदत्- जगर्ज। उत- अपि च। प्रास्तौत्- ऋग्भिः प्रस्तौति। विद्वान्- ज्ञानी। अगायत्- सामभिर्गायति ॥३॥

अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ।

Dr. Rangani

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छन्नुदुस्रा आकर्वि हि तिस्र आवः॥ १०.०६७.०४

अनृतस्य सेतौ गुहा- असत्यस्थाने। तिष्ठन्तीः- बन्धने स्थितान्। गाः- चिद्रश्मीन्। अवः- अधः स्थितान्। द्वाभ्याम्- अभ्युदयनिःश्रेयसाभ्याम्। उद्धरति। परः- परस्तादवस्थितानभ्युदये स्थितान्। एकया- निःश्रेयसेन उद्धरति। बृहस्पतिः- मेधाधिदेवता। तमसि- अन्धकारे। ज्योतिः। इच्छन्- कामयमाना। उस्राः- चिद्रश्मीन्। आकः- प्रादुर्भूतानकार्षीत्। तिस्रः- द्वारः। वि आवः- विवृतवती। हि- खलु॥४॥

विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकमुदधेरकृन्तत्।

बृहस्पतिरुषसं सूर्यं गामर्कं विवेद स्तनयन्निव द्यौः॥ १०.०६७.०५

शयथा- उपशयेन स्थित्वा। अपाचीम्- पराङ्मुखम्। पुरम्- आवरणम्। विभिद्य- भित्त्वा। उदधेः- हृदयसमुद्रात्। साकम्- युगपदेव। त्रीणि- उषसं सूर्यं गाम्। निः अकृन्तत्- निरगमयत्। बृहस्पतिः- मेधाधिदेवता। उषसम्- ज्ञानोदयदेवताम्। अर्कं- अर्च्यम्। सूर्यं- आत्मानम्। गाम्- चिद्रश्मिम्। द्यौः- नभः। स्तनयन्निव- गर्जन्तीव। विवेद- प्रापयति॥५॥

इन्द्रो वलं रक्षितारं दुघानां करेणेव वि चकर्ता रवेण।

स्वेदाञ्जिभिराशिरमिच्छमानोऽरोदयत्पणिमा गा अमुष्णात्॥ १०.०६७.०६

इन्द्रः- ईशनशीलो बृहस्पतिः। दुघानाम्- चिद्रश्मीनाम्। रक्षितारम्- बन्धकम्। बलम्- दुष्टबलम्। करेणेव- हस्तेन यथा तथा। रवेण- केवलशब्देन मन्त्रात्मकेन। वि चकर्त- विशेषेण चिच्छेद। स्वेदाञ्जिभिः- शुभ्रालङ्कारसम्पन्नैर्मरुद्भिः। आशिरम्- सङ्गमम्। इच्छमानः- कामयमानः। पणिम्- धनैकलक्ष्यम्। अरोदयत्- अनाशयत्। गाः- चिद्रश्मीन्। अमुष्णात्- आजहार॥६॥

स ईं सत्येभिः सखिभिः शुचद्भिर्गोधायसं वि धनसैरदर्दः।

ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्घर्मस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानट्॥ १०.०६७.०७

सः- असौ बृहस्पतिः। सत्येभिः- सत्यैः। शुचद्भिः- दीप्तैः। धनसैः- धनसम्भक्तृभिः। सखिभिः- मित्रैर्मरुद्भिः प्राणविशेषैः। ईम्- एनम्। गोधायसम्- चिद्रश्मिबन्धकम्। वि अदर्दः- व्यदारयत्।

Dr. Rangaji

ब्रह्मणस्पतिः- मेधाधिदेवता। वृषभिः- वर्षकैः। वराहैः- श्रेष्टाहर्तृभिः। घर्मस्वेदेभिः- कठिनकर्मसाधकैर्मरुद्भिः। द्रविणम्- चिद्रश्मिसम्पदम्। व्यानट्- व्याप्नोति ॥७॥

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इषणयन्त धीभिः।

बृहस्पतिर्मिथोअवद्यपेभिरुदुस्रियां असृजत स्वयुग्भिः॥ १०.०६७.०८

ते- अमी मरुतः प्राणविशेषाः। सत्येन मनसा- सत्यमार्गयुक्तचित्तेन। गाः- चिद्रश्मीन् प्रति। इयानासः- गच्छन्तः। गोपतिम्- चिद्रश्मिपालकम्। धीभिः। इषणयन्त- इच्छन्ति। बृहस्पतिः- मेधाधिदेवता। मिथो अवद्यपेभिः- दोषात्पालकैर्मरुद्भिः प्राणविशेषैः। स्वयुग्भिः- आत्मयोगद्वारा। उस्रियाः- चिद्रश्मीन्। उत् असृजत्- निरगमयत्॥८॥

तं वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंहमिव नानदतं सधस्थे।

बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अनु मदेम जिष्णुम्॥ १०.०६७.०९

सधस्थे- सहस्थाने। सिंहमिव नानदतम्- सिंहगर्जनयुक्तम्। वृषणम्- वर्षकम्। जिष्णुम्- जयशीलम्। तम्- अमुम्। बृहस्पतिम्- मेधाधिदैवतम्। शूरसातौ- शूरसम्भजने। भरेभरे- प्रतियुद्धे। शिवाभिर्मतिभिः- मङ्गळमननैः। वर्धयन्तः। अनु मदेम- अनुतुष्येम॥९॥

यदा वाजमसनद्विश्वरूपमा द्यामरुक्षदुत्तराणि सद्म।

बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो बिभ्रतो ज्योतिरासा॥ १०.०६७.१०

यदा। विश्वरूपं वाजम्- बृहस्पतिः विश्वरूपसम्पदम्। असनत्- अभजत्। द्याम्- चिदाकाशम्। उत्तराणि सद्म- तत्स्थश्रेष्ठसदनानि। अरुक्षत्- आरोहति। तदा। वृषणम्- वर्षकम्। बृहस्पतिम्। आसा- मन्त्रेण। वर्धयन्तः। ज्योतिः। बिभ्रतः- धारयन्तः। नाना- नानाविधाः। सन्तः- साधवो भवन्ति॥१०॥

सत्यामाशिषं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्ध्यवथ स्वेभिरेवैः।

पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद्रोदसी शृणुतं विश्वमिन्वे॥ १०.०६७.११

Dr. Rangani

वयोधै- हव्यधारणाय। सत्याम्- अवितथाम्। आशिषम्। कृणुत- कुरुत। स्वेभिः एभिः- स्वगतिभिः। कीरिम्- साधकम्। अवथ- रक्षथ। पश्चा- अनन्तरम्। विश्वाः- सर्वाः। मृधः- हिंसित्र्यः। अप भवन्तु- नश्यन्तु। विश्वमिन्वे- सर्वप्रीणयित्र्यौ। रोदसी- द्यावापृथिव्यौ। शृणुतम्॥११॥

इन्द्रो॑ म॒ह्ना म॑ह॒तो अ॑र्ण॒वस्य॒ वि मू॒र्धान॑मभिनद॒र्बुद॑स्य।
अह॒न्नहि॒मरि॑णात्स॒प्त सिन्धू॑न्दे॒वैर्द्यावा॑पृथिवी॒ प्राव॑तं नः॥ १०.०६७.१२

इन्द्रः- परमेश्वरः। मह्ना- स्वमहिम्ना। महतः- बृहतः। अर्णवस्य- उदकवतः। अर्बुदस्य- मेघस्य जडोपलक्षितस्य। मूर्धानम्- मुख्यस्थानम्। वि- विशेषेण। अभिनत्- बिभेद। अहिम्- अप्रज्ञाख्यबिलस्थम्। अहन्- अनाशयत्। सप्त सिन्धून्- मूलशक्तिधाराः। अरिणात्- निरगमयत्। देवः- द्योतनशक्तिभिः। द्यावापृथिवी- द्यावापृथिव्यौ। नः- अस्मान्। प्रावतम्- प्रकर्षेण रक्षतम्॥१२॥

Dr. Rangaji